

De Duitschers te Leuven.

Over 't gebeurde te Leuven en omgeving spreken we in 't volgend hoofdstuk.

De Duitschers voerden dus niet alleen oorlog tegen het leger, maar terroriseerden op vreeselijke wijze de burgerbevolking.

Zoo waren de drama's tijdens en na den eersten uitval van Antwerpen.

XXXIV.

HET DRAMA VAN LEUVEN.

In den namiddag van den 18ⁿ Augustus 1914 heerschte groote verwarring in het station van Leuven. In de stad was het gerucht verspreid, dat de laatste treinen voor Brussel zouden ver-

trekken, daar de Duitschers in aantocht waren, en honderden menschen, dezen met haastig bijeengepakte bagage, anderen daarentegen zonder eenig goed; spoedden zich om nog een plaatsje in een der waggons te veroveren.

In de hospitalen was bevel gegeven, de gewonden, zonder verwijl, naar het station te voeren.

Ik zag de arme lijdens, waarvan velen schier bewusteloos waren; anderen verduurden veel smart, doch drukten nog hun voldoening uit, dat ze toch niet in de handen van den vijand zouden achterblijven.

In een bijgebouw bemerkte ik een aantal Duitse krijgsgevangenen, door gendarmen bewaakt.

Gekwetste Duitschers werden voorzichtig uit wagens gehaald en in de eerste klas-wachtzaal neergelegd. En uit de menigte klonk niet het minste verwijl, geen enkele kreet van haat.

Dat waren dan die burgers, welke gewonden afmaakten!

Hoog boven Leuven krinkelde een vliegtuig.

Troepen vertrokken naar Aarschot. Door de stad stormden auto's en daverden wagens.

Ik hoorde een officier zeggen, dat de groote hospitalen ontruimd werden om plaats te maken, want dat de groote slag nu zou geleverd worden. Van dien « grooten slag » was al zoo lang sprake. En de menschen geloofden, dat hij plots een einde aan den oorlog zou maken.

Maar ingewijden fluisterden elkaar toe, dat de staf Leuven verliet en naar Antwerpen trok, alsook dat men de Duitschers kon verwachten.

De vlaggen werden ingehaald en vele winkels gesloten.

« In het hospitaal St-Thomas (het hooger instituut van wijsbegeerte) hadden wij slechts twee gewonden overgehouden », vertelt Hervé de Gruben, die er brankardier was en een zeer degelijk werkje « Les Allemands à Louvain » heeft geschreven. « De eerste gewonde was een Pommeransch uhlaan. Zijn long was door een kogel doorboord. Zeer verschrikt kwam hij in de ambulance aan, daar de Duitse officieren hem verteld hadden, dat de Belgen de gevangenen en gewonden doodden. Na twee dagen goede verzorging werd hij rustiger.

De andere was een Belg. Ofschoon door tering ondermijnd, had hij aan den legeroproep toch gehoor gegeven.

« Ik weet wel », zei hij ons, « dat ik maar een half mensch ben, maar ik achte mij toch nog bekwaam een vijand neer te vellen. »

Na eenige dagen had de koorts hem geveld.

In de ledige zalen hielden de verpleegsters, die op hun post gebleven waren, groote schoonmaak. Na eenige uren kon het hospitaal nieuwe klanten ontvangen.

Tegen negen uur hoorden we een vreemd gerucht. 't Was niet de regelmatige stap van voorttrekkende troepen, maar wel het verward geluid van een ordeloze menigte, een vermenging van mannenkreten, vrouwengillen en kindergeschrei, alsook van 't gekras van wielen op de straatsteenen.

Honderden dorpelingen kwamen uit de rich-

ting van Tienen. Verschrikt vluchtten ze: wankele grijsaards, moeders, die hunne kinderen bij de hand voorttrokken, jonge meisjes met pakken op de schouders. Iernaauwernood gekleede zieken werden op kruiwagens voortgeduwd. Een twaalfstal kindertjes lagen te schreeuwen in een stookkar.

Te midden dier troep stapten meestal besmeurde soldaten, het hoofd gebogen, de muts in de hand.

Een gezin — vader, moeder en vijf kinderen — bleef voor het hek staan.

« Komt maar binnen om te rusten », zeiden we.

« Neen, neen. We hebben onze kleinste verloren. Men heeft het op een kar geworpen. Het is twee jaar oud. God helpe ons, om het terug te vinden! »

« Maar wat gebeurt er toch? »

« Zie maar. »

De boer wees in de richting van Tienen. De hemel was rood. Hoeven en huizen stonden daar in lichte laaie.

De vluchtelingen werden hier en daar onder dak gebracht, maar velen kampeerden op straat.

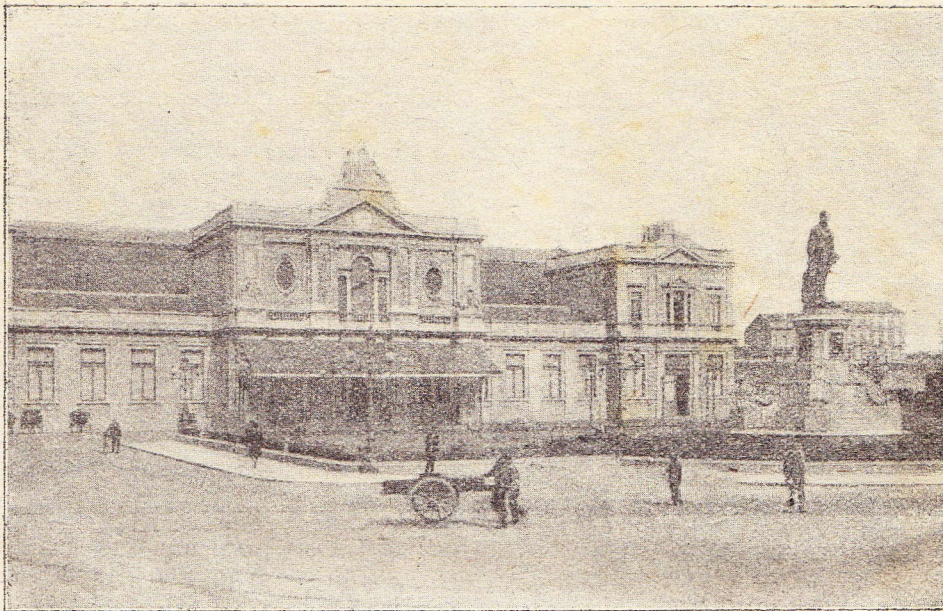
Om 10 uur kwam een Belgisch sergeant ons melden, dat de achterhoede bij Roosbeek en Boutersem door de Duitschers aangevallen was geworden en men ongetwijfeld gewonden zou aanvoeren. Onze wakers gingen dadelijk per rijwiel de dokters verwittigen, en om 11 uur waren allen in de operatiezaal samen.

Tegelijkertijd werd een gewonde binnengebracht. Een lichaam, in een blauwe jas gewikkeld, lag op stroo in een karretje. Een stroompje bloed gудste op de steenen.

Mgr. Deploige en M. Thiery heschen zich op het wagentje en brachten hun vreeselijken last in de operatiezaal. De gewonde was een gespierde Vlaming. De rechterarm was dicht bij den schouder weggeschoten, de voor-linkerarm verbrijzeld. In het door kruit bevuild gelaat hingen de oogten uit hun kassen.

De ongelukkige was nog bij kennis. Kanunnik Thiéry hoorde zijn biecht en bediende hem. Na deze plechtigheid, mompelde de gewonde: « Leve België! ». Professor Schockaert, die hem opereeren zou, verdoofde zijn snikken, toen hij het werk aanving. De dood ontfermde zich over den verminkte. In den zak van zijn ondervest vonden we een met bloed doorweekten brief van zijn moeder: « Doe goed uw plicht », schreef zij. « Verdedig wel uw land. Hier bidden wij allen voor u. God beware België! »

Andere wagentjes volgden. Een bracht ons een grooten jonkman, met bloed bedekt. De rechterwang was open van boven tot beneden, de twee lippen en de kin waren gespleten. De gewonde had zelf zijn gordelriem over zijn benedengelaat gebonden, om de stukken vleesch, die bij 't schokken van de kar wiegelden, samen te houden. Hij maakte zich bekend, en drukte zijn vreugde uit, geherbergd te zijn in het hospitaal Sint-Thomas. 't Was een oud-student van Leuven en had in dit gebouw menige voordracht bijgewoond. Zaterdag voor den oorlog was hij in 't huwelijk getreden. Hij onderbrak zijn reis te Genua, om het land te komen dienen. Veertien dagen later

Leuven: Statieplaats vóór den oorlog.

werd hij door een noodlottige shrapnell getroffen. Dokters en verpleegsters dienden hem hun beste zorgen toe, en hij genas.

Den volgenden morgen, om 5 uur, vertrok Karl de Harvengst, onze meest ondernemende brankardier, naar Roosbeek en Boutersem, in de auto, een gansch nieuwe « Dian-Bouton », van 40 paardenkracht, die de ambulance van M. Leon David gekregen had. De auto voerde ons nieuwe gewonden aan. Een van hen was kommandant G.... Door een schot getroffen, lag hij bij Roosbeek in een gracht. Een Duitsch officier had hem tegen reçu een som van 600 frank afgenomen. Dan kwam een patroelje.

« Een officier! » riep een der mannen.

« Laten we hem afmaken! » huilde een ander, zijn geweer afschietend.

Den ongelukkigen officier werd de rechterarm verbrijzeld, en deze moest door de dokters afgezet worden.

Dien 19ⁿ Augustus bleef de stad somber en gedrukt. De verhalen der vluchtelingen hadden er veel angst verwekt.

Troepen trokken haastig door, in de richting van Antwerpen. Die terugtocht was vol van nijpenden weemoed. Een pijnlijke scheiding begon, en wij wisten niet, hoe lang deze zou duren.

Om 1 uur namiddag hoorden we kanongebulder in de richting der Tiensche poort. Onze artillerie beschermde er de laatste Belgische bataljons tegen de achtervolgende Duitschers.

Groepen infanterie kwamen nog voorbij. Om 1 1/2 uur rende een batterij in volle galop door de Tienschestraat, en de artilleristen riepen ons op hun doortocht toe:

« Zij zijn daar! »

Tot zoover de heer Hervé de Gruben.

Het was 2 uur in den namiddag.

Plots klonken aan de Tiensche poort geweerschoten. Het was een verwoed geknal. Een Bel-

gisch soldaat, een piot van het 6e regiment, was gansch alleen achter gebleven. Makkers en burgers hadden hem toegeroepen zich te verwijderen, maar hij bleef koppig, wilde geen voet wijken. De razernij zat in zijn harte; zijn oogen blonken van een koortsig vuur; zijn lippen lagen krampachtig op elkander geklemd. Wie zal ooit weten, wie ooit vertellen wat er in de ziel van dien nederigen held omging, welke visioenen voor zijn oogen opdaagden. Het leger was sinds een half uur afgerukt, maar hij stond gansch alleen in de stille straat. Hij was gebleven in die eenzaamheid, omdat hij het als zijn plicht beschouwde te blijven.

Tweehonderd meter van hem af naderen de eerste Duitschers. Verscholen achter een brievenbus, op den hoek der Tiensche poort, legt de dappere aan, mikt kalm, schiet.

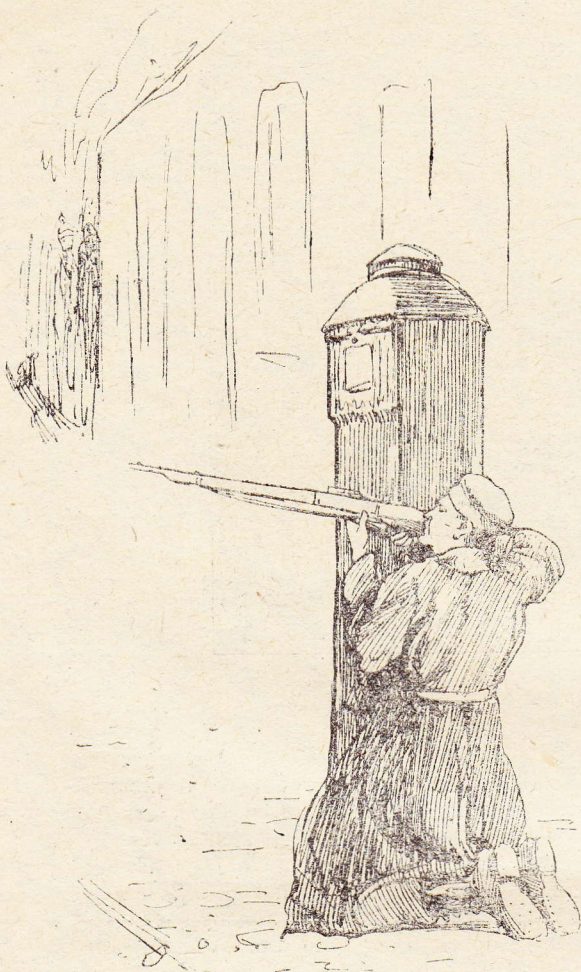
Er blijven hem nog 8 kartouchen over. Aan degenen, die hem hadden toegeroepen te vluchten, had hij gezeid, dat hij eerst acht Duitschers zou koud leggen.

De vijand aarzelt; een geweldig geweervuur wordt op de brievenbus, waarboven de blauwe rook van 't kruut walmt, gericht. Onverstoord mikt de piot voort; ieder kogel doet een man vallen.

De Duitschers worden talrijker.

De Belgische soldaat hoort, hoe een hunner officieren hen aanzet en vloekt. Een stille lach speelt om zijn mond. Hij is kalm, want hij weet dat de dood achter hem staat en gereed is hem in zijn koude armen mede te voeren. Hij voelt dat hij sterven gaat, maar het is voor zijn Volk en Koning, voor zijn lief vaderland.

Rustig mikt hij, de dood kan nog wel één stonde wachten. Om hem huilen de kogels, druppelen neer als loodslag; de kleine piot kent geen schrik, hoewel het bloed stilaan uit zijn dapper lichaam begint te vlieden. Hij weet vol te houden

verspert de baan voor de Duitschers.

Verscheidene kogels zitten hem reeds in het lijf. Hij kan zijn belofte niet houden. Slechts vijf der acht kogels hebben den weg naar een 's vijands harte gevonden. Den zesde zal hij niet verschieten. Hij valt voorover, de dood vliegt met hem naar het land der dapperen. »

Ja, ze zijn daar!

De Duitschers komen in twee kolonnen, de eene uit Limburg, de andere uit de richting van Tienen. Naar aanleiding van gevechten met de achterhoeden van het op Antwerpen terugtrekkend Belgisch leger, hebben ze zich onderweg reeds met menige gruweldaad bezoedeld.

Op 18 Oogst, tusschen 8 en 9 u. 's morgens, overrompelt de kolonne uit Limburg met gewerschoten een ambulance van de 2^e Belgische legerdivisie, gevestigd in de kostschool der Dominikanessen, te Lubbeek. Bij dien onrechtmatigen, onheilspellenden aanval ijlt een arme gewonde, korporaal Karel de Jaeger, met opgeheven armen naar buiten en tracht te ontvluchten: een Duitsch soldaat neemt hem in 't vizier en treft hem doodelijk aan het hoofd. De andere gekwetsten worden van hun leger getrokken en in hun hemd naar buiten gesleurd; samen met de verplegers en de voorname gemeentenaren, worden ze naar een weide geleid, een kwartier buiten het dorp. Daar moeten ze allen als ge-

meene boeven hun handen opsteken; men tast ze ongegeneerd af; van sommigen scheurt men zelfs de kleeren; natuurlijk onder doodsbedreigingen. Van 9 uur 's morgens tot 5 uur 's avonds verbeiden ze, wat lot hun zal beschoren worden. Ze worden voor den dood behoed door de kloeke bemiddeling van de 7 sters en van eenige Duitsche kostscholientjes, die bevestigen, dat niemand uit de ambulance geschoten heeft. Van al deze kwellingen kunnen als slachtoffers getuigen, niet alleen de deken en de burgemeester van Lubbeek, maar ook Mgr. graaf de 1er Serclaes de Wommersom, voorzitter van 't Belgisch kollege te Rome. Omdat men echter zijn woede op iemand moest koelen, stak men onder Lubbeek, in 't Sint-Bernardsgehucht, 47 huizen in brand en doodde een dozijn burgers, die door de velden wilden ontvluchten.

De kolonne die uit Tienen komt, laat gijzelaars uit Tienen voorop marcheeren. Daaronder bevinden zich de burgemeester, gemeenteraadsleden en voorname ingezetenen. Men stuurt ze terug naar Cumplich, den 19ⁿ Oogst, om 5 uur 's morgens; ze hebben den Duitschers als schild gediend tegen de Belgische kogels; twee hunner zijn gewond.

Overal wreekt men wreedaardig op de dorpsbevolking den geordenden weerstand van ons leger. Op 19 Oogst, om 2 1/2 uur namiddag, vallen de soldaten van 't 149^e regiment Wesemael binnen: bij wijze van handgift dooden ze zonder bekende reden 'e pastoorsmeid, de 80-jarige Barbara Sterckx, en Bruno Odeurs, een sul, die toevallig op den straatwe- liep.

Te Linden: 180 verwoeste huizen en 6 vermoorden.

Te Boven-Loo, 3 kilometer van Leuven, waar 't Belgisch leger 't laatst weerstand bood, steekt men 27 huizen aan, en wanneer een boer, door de vlammen opgejaagd, heenvlucht door het veld, slaat een kogel hem neer; men raapt 9 lijken op.

Op de grens van Kessel-Loo wordt de molenaarszoon gepakt en onder de oogen van zijn vader doodgeschoten: deze wordt gedwongen tot laat in den nacht haver te pletten voor de paarden.

Te Blauwput, in de IJzerenwegstraat, vliedt een gezin voor den nakenden vijand: men schiet er op, er valt een twaalfjarig dochtertje, door zeven kogels doorboord.

Ziedaar feiten die in de gemeenten ten Oosten van Leuven zijn voorgevallen op 18 en 19 Augustus.

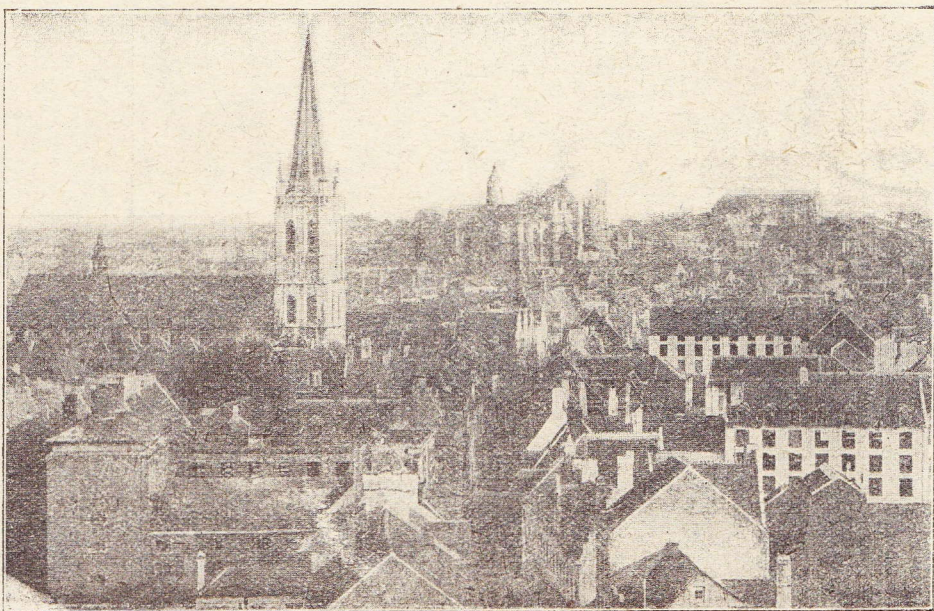
En nu hielden de Duitschers hun intocht te Leuven.

Burgemeester Colins had op de muren der stad plakaten laten aanplakken, waarin hij de bevolking tot kalmte aanmaande.

In den ochtend van den 19ⁿ Augustus zond hij politieagenten en burgerwachten in de volksbuurtten, om de bewoners te verwittigen, dat zij alle nog in hun bezit zijnde wapenen bij het gemeentebestuur moesten inleveren.

Tegen 2 uur kwamen de eerste Duitsche soldaten Leuven binnen, door de Blijde Inkomststraat.

De Duitsche onderhandelaars begaven zich

Algemeen zicht op Leuven vóór de verwoesting.

naar het stadhuis. Terstond eischten zij, in ruwen en onbeschoften vorm, een belangrijke hoeveelheid levensmiddelen op, tot een waarde, naar schatting, van meer dan 100.000 frank. Zij wilden binnen 48 uur levering van 40.000 kilo vleesch en 51 stukken wijn.

Omstreeks 2.30 uur deed het gros der Duitsche legers zijn zegevierenden intocht in de stad, wier straten bijna geheel verlaten waren. De troepen trokken door de Statiestraat en door de voornaamste straten der stad. In de Tienschestraat verdubbelden krijgsgezangen en krijgsmuziek in kracht, nabij het militaire ziekenhuis, waar men de Belgische soldaten binnenbracht, die gekwetst waren in de gevechten bij Boutersem en rondom Leuven. De Duitschers gaven vooral blijk van hun onbehoorlijkheid en onbeschoftheid tegenover de leden van het Roode Kruis. Tegen den avond dreigde een officier een priester-verpleeger en een dame, die den armband van het Roode Kruis droegen, met den dood.

Het Duitsche hoofdkwartier vestigde zich in het gerechtshof.

De troepen werden bij voorkeur ondergebracht bij de inwoners; de kazernen en schoolgebouwen, die door de gemeentelijke overheid ter beschikking der troepen gesteld waren, bleven onbezet. De soldaten braken met geweld binnen in de huizen, die door hun eigenaars verlaten waren, en plunderden er eenige van, o.a. deze der professoren van Gehuchten en Sencie.

20 Augustus. — De heer Van der Kelen, senator, schepen der stad, werd naar Brussel gevoerd, waar hij een onderhoud moest hebben met den heer Max, den burgemeester van Brussel.

Bij zijn terugkeer, in den namiddag, werd hij als gijzelaar genomen, evenals de heer Schmit, schepen der stad. Beiden werden gevangen gehouden op het stadhuis. Burgemeester Colins, die gedwongen was het bed te houden, werd bewaakt

in zijn huis.

Talrijke plakbrieven werden in de stad aangeplakt. Een dezer beval, op doodstraf, de inlevering van alle wapenen die in het bezit van partikulieren mochten zijn.

De bevolking bleef kalm en gelaten onder de bezetting der stad.

Dien morgen had men al troepen zien doortrekken naar Brussel.

Om vijf uur 's ochtends was er een algemeen ontwaken.

« Helm ab! » klonk het dan.

't Was het bevel tot gebed.

« Hoch dem Kaiser! » helmde het dan.

En onmiddellijk kwam de grijze stroom in beweging. Uit de veldkeukens werd de dampende koffie geschonken, en de stoet trok in de richting der hoofdstad.

Officieren, die bij notabelen gelogeerd hadden, waren vol vrouwen.

In zes weken zouden ze meester zijn van Parijs en Frankrijk, en zich dan op de Russen werpen.

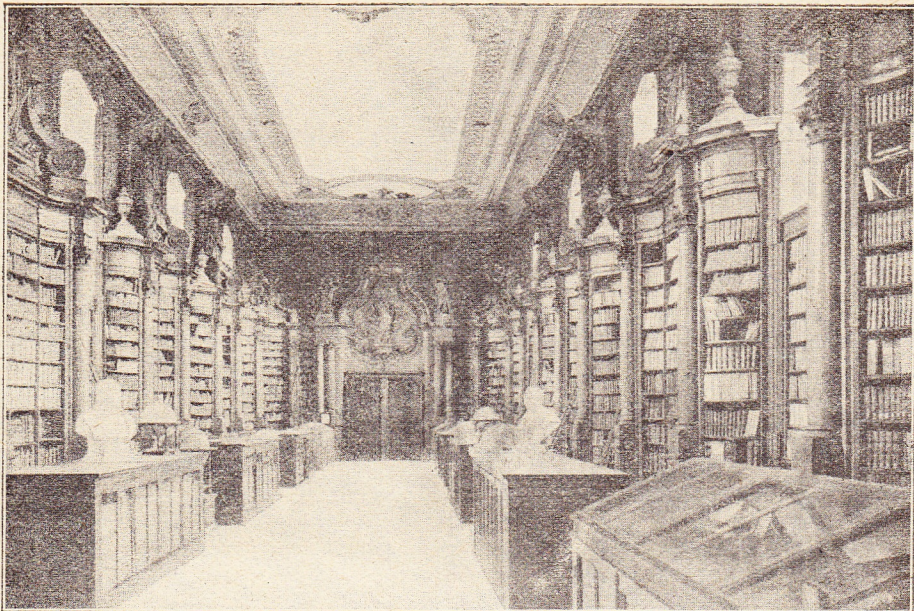
Maar ze hadden niet op een oorlog met België en Engeland gerekend, erkenden ze. De partij werd daardoor moeilijker.

Leuven geleek aan een reusachtigen stal. Overal lag mest: op de voetpaden, de pleinen, in de parken.

In de opengebroken huizen van vertrokken inwoners lagen al verbrijzelde meubelen bij leeg flesschen. Het laatste verklaarde het eerste. De winkels van levensmiddelen waren ledig.

Officieren en soldaten waren er binnengedrongen en hadden hun aankopen meestal betaald met bons « Te betalen door de Belgische regering » of « Te betalen door de stad Leuven ».

Een officier dreigde schepene Schmit de stad te zullen verwoesten, indien twee Belgische vlaggen niet terstond werden verwijderd.

Een der beroemde zalen der Hoogeschool-boekerij te Leuven.

De heer Forster, plaatselijk kommandant, bleef zeer hoffelijk.

Maar Mgr. Ladeuse, rektor der hoogeschool, de heer De Bruyn, ondervoorzitter der rechtbank, en notaris Van den Eynde, provinciaal raadsheer, werden als gijzelaars genomen.

De Duitschers hadden al de misdadigers van hun nationaliteit uit de strafgevangenis losgelaten. Onder hen waren negen kerels, veroordeeld voor misdrijven tegen het gemeene recht; eenigen hunner waren gestraft wegens aftroggelarij en diefstal, en één wegens zedenschennis (daden van dierlijkheid).

Deze lieden wandelden nu door de stad en bedreigden hun vroegere bewakers.

Op verzoek van den prokureur des Konings, te Leuven, liet de Deutsche plaats-kommandant deze kerels opsporen en gelastte hen op te sluiten in de kazerne. Van de negen veroordeelden wegens gewone misdrijven, werden slechts zes teruggevonden en in de kazerne vastgezet.

De plaats-kommandant stelde het gerechtshof wederom ter beschikking der rechterlijke overheid, en gaf zijn verlangen te kennen, dat de gewone rechtszittingen voortgang zouden hebben.

Bij zijn aankomst op het stadhuis werd den plaats-kommandant door de gemeente-overheid meegedeeld, dat Deutsche soldaten het gemeentemuseum waren binnengedrongen, dat zij daar de kasten met penningen en oude munten opengebroken en deze gestolen hadden.

Onderwijl ze de bevolking schrik aanjoeg, knevelde de Deutsche legeroverheid het gemeentebestuur op alle manieren. Van toen ze aankwam, plaagde ze de stad met matelooze opvorderingen; behalve ontzaglijke hoeveelheden levensmiddelen van allerlei soort, eischte ze o.a. de onmiddellijke levering van 7,000 paar soldatenschoenen. Men liep al de schoenmagazijnen en schoenmakerijen af en vond in 't geheel 72 geschikte paren.

's Vrijdags morgens (21 Augustus) kwam een officier op het stadhuis, en zei, dat hij denzelfden dag nog 100,000 frank moest hebben. De gemeente-overheden antwoordden, dat zulks volstrekt onmogelijk was, dat de kas der stad zoo'n som niet kon bijdragen. Toen, als een marktkramer, sloeg hij af op zijn eigen prijs, zakte tot 50.000, 25.000, 10.000, 5.000 en 3.000 frank, die de ontvanger in zijn kas had. Volledigheidshalve worde vermeld, dat de officier in den zak van den schepene nog 80 frank vond, en dat hij, als stipt zakenman, aan de stad een ontvangstbewijs gaf van 3.080 frank!

Daar men, volgens de bekentenis van een officier, kost wat kost geld moest vinden om de troepen te betalen, besloten de Duitschers, Maandag 24 Augustus, de kassen der banken te lichten. De buit was schraal. Vonden ze op de Volksbank 13.000 frank, op de Dijle-Bank moesten ze zich vergenoegen met 600 frank, en op de Nationale Bank... met eenige flesschen bier. (1)

Maandags 24, om 11 uur 's avonds, werd de stationsbuurt in opschudding gebracht. Een troep soldaten was pas aangekomen; de bevelvoerende officier eischte op staanden voet matrassen en warm eten voor 200 man. Eigenmachtig, zonder de Kommandantur te kennen, deed hij den burgemeester halen, voorwendend, dat hij wilde verzekerd blijven van de elektrische verlichting van 't station: hij plaatste hem onder de bewaking van twee soldaten en, bulderend als een bezetene, bedreigde hij hem met den kogel, indien men het gevorderde niet aanstonds verschaftte. De officier was trouwens kennelijk dronken. Ook zei een soldaat tot een ooggetuige: « Geef er geen acht op hij is bezopen. » De inwoners, steeds voorkomend jegens de soldaten, zooals het « Witbock »

(1) Die sommen werden later aan de Dijle-Bank en Volksbank teruggeschonken.

zeggen zou, brachten reeds aan wat er hun aan matrassen en leeftocht overbleef, toen de Kommandantur, gewaarschuwd, den officier beval zijn orders in te trekken; de inwoners konden toen met het meegebrachte huiswaarts keeren.

Ziehier de eerste bekendmaking der Duitschers:

« Wij voeren oorlog tegen 't vijandelijk leger en niet tegen de inwoners. Desniettemin zijn de Duitsche troepen vaak aangevallen door personen, die niet tot het leger behooren. Men heeft de **AFSCHUWELIJKSTE WREEDHEDEN** gepleegd, niet alleen op onze troepen, maar ook op onze gekwetsten en dokters, die zich onder de schutse van 't Rode Kruis bevinden.

Om deze gewelddaden voortaan te verhinderen, beveel ik het volgende:

1°) Ieder niet-militair, die met wapens in de hand wordt aangetroffen, wordt zonder meer neergeschoten; die wordt beschouwd als staande buiten 't volkenrecht.

2°) Alle wapens, geweren, pistolen, brownings, sabels, dolken, enz., en **IEDER** ontploffingsmiddel, moeten door 't gemeentebestuur dadelijk bij den Duitschen troepenaanvoerder worden afgeleverd.

Wordt er ergens ook maar één enkel wapen gevonden of wordt er een vijandelijkheid op touw gezet tegen onze troepen, transporten, telegraphen, spoorwegen, enz., of wordt er onderdak verleend aan de vrijeschutters dan worden de schuldigen en de gijzelaars ongenadig neergeschoten. Buitendien worden de inwoners uit de betreffende gemeente verjaagd, en de dorpen en steden zelf worden verwoest en verbrand. Komt zoo iets voor op straat of te plattelande, tusschen twee gemeenten, dan wordt er op dezelfde wijze opgetreden tegen de bewoners der beide gemeenten.

Ik verwacht, dat en gemeentebesturen en bevolkingen, door passende waakzaamheid en bezonnen gedrag, voor de veiligheid onzer troepen en mede voor hun eigen veiligheid zorg zullen dragen.

Geschiedt dit niet, dan worden de hierboven aangekondigde maatregelen van kracht. »

De kommandeerende generaal.

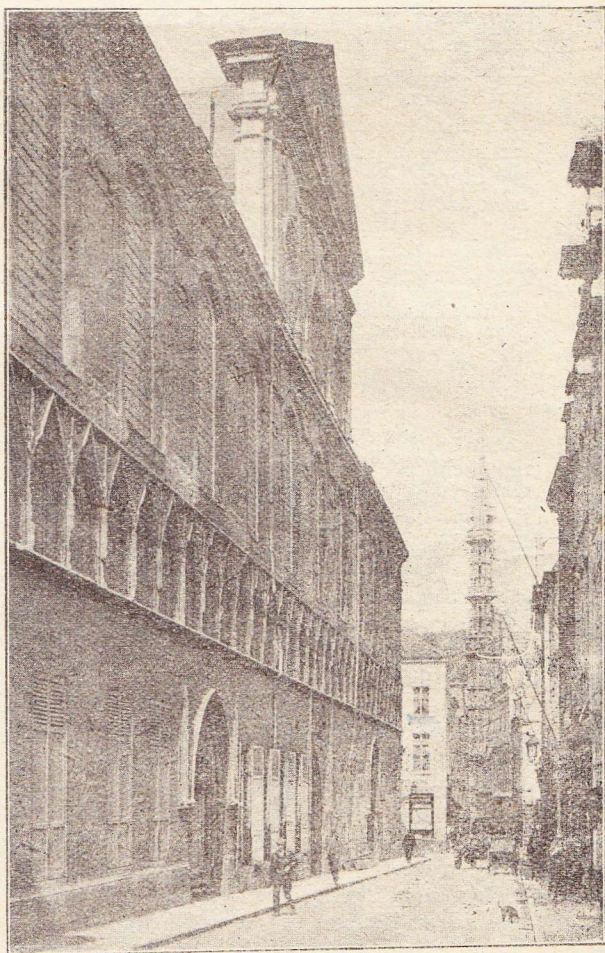
En terecht zei onze regeering in een vertoog:

« Zoodus, het lot van een stad van 42.000 inwoners hangt af van een heethoofd, van een halfgare of van een betaalden stoker, die een of ander Duitsch soldaat een poets zou willen bakken! Wanneer men zoo'n waarschuwing krijgt, houdt men zich koest en heeft. Want die bedreigingen zijn geen larie. Uit Aarschot, drie mijlen buiten Leuven, komen elken dag vluchtelingen toe, echte menschenlijke wrakken, die slag op slag verhalen, hoe de Duitsche soldaten er sedert den avond van 19 Oogst te keer gaan met dood en verwoesting: de stad verbrand! de bewoners doodgeschoten! de overlevenden gedwongen om voor de slachtoffers graven te delven! Dat alles gaat gefluisterd van oor tot oor, doet u ijzen en rillen van ontzetting. De burgers van Leuven zijn verbijsd. Zij durven amper de straat op. Ze wande-

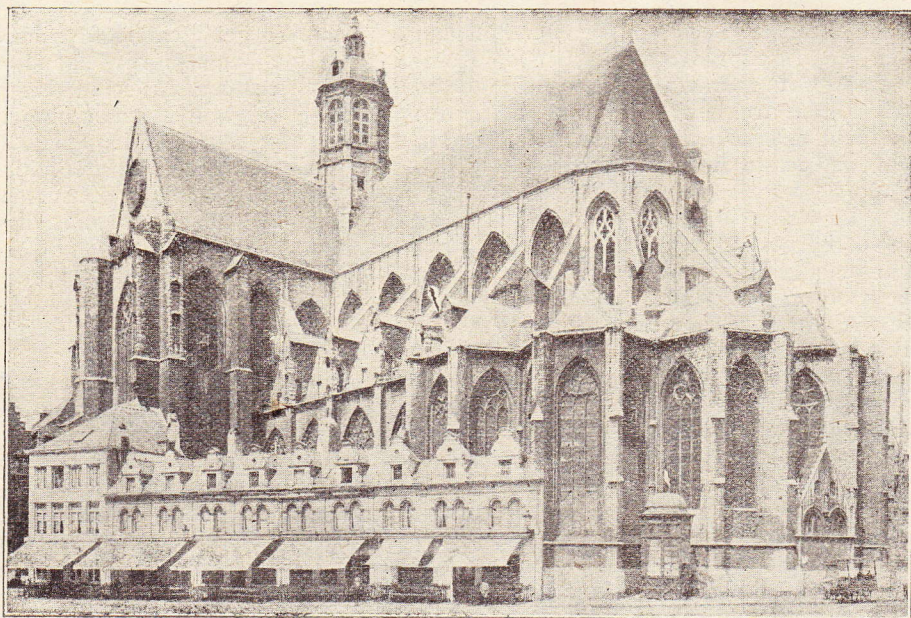
len met gebogen hoofd schuw langs de huizen. De kua van 'n rijwielband, een ongewoon geluid, een toevallig schot, brengen ze van streek: ze spitsen hun ooren en vragen zich af: wat gaat er nu gebeuren? Men gaat 's avonds naar bed, onzeker van den morgen. Men verwacht allerlei onheil. De zedelijke thermometer staat vreeselijk laag. Dat alleen al maakt elke onderstelling aangaande een volksoproer of een valstrik voor het bezettingsleger bespottelijk. Wie heeft, maakt geen oproer.

Van 19 tot 25 Oogst heeft te Leuven geen enkel oogenblik die gevoels-hitte en die koorts geheerscht, waarin samenzweringen en omwentelingen kunnen ontkiemen en gedijen.

En dan, is 't niet genoeg te willen opstaan, men moet ook over de middelen beschikken, wapens bezitten! Maar de bevolking is ontwapend. Op 19 Augustus, 's morgens, zijn al de geweren der burgerwacht naar Antwerpen gestuurd. Zeven dagen lang heeft men de overige wapens afgegeven: jachtgeweren, revolvers, pistolen, sierwapens, oude sabels, beroeste degens, alles, letterlijk alles, ging naar 't stadhuis. Een schermmeester heeft zelfs nieuwe schermdegens afgegeven, die hij pas van een Duitsche fabriek had betrokken. Op 't stadhuis — dit moet terloops gezegd —, terwijl men belofde na den oorlog

De Hallen te Leuven.

Leuven: St-Pieterskerk vóór den oorlog.

alles terug te geven. Op elk wapen een briefje plakte met den naam van den eigenaar, en ontvangstbewijzen uitreikte, waren de Duitsche officieren bezig met onder elkaar te verdeelen wat maar eenigszins kon dienen in den oorlog of op jacht! Den 25ⁿ Oogst, 's avonds, was er bij de Leuvensche burgerij geen vuurwapen of munitie meer te hooren of te zien. »

Volgens de Duitsche Kommissie van Onderzoek, zouden de Belgen zelf erkend hebben, dat in de eerste bezettingsweek de Duitsche troepen zich voorbeeldig gedroegen. Dit gezegde steunt op de getuigenis van prof. Lemaire. Deze verklaart, dat hij niet te klagen heeft over de soldaten, die Dinsdags, 25 Augustus, bij hem onder dak kwamen.

Ziedaar de Duitsche methode op het leven betrap: 2. 3 soldaten komen in een huis, om er den nacht van 25 tot 26 Augustus te slijten; amper hebben ze zich huiselijk ingericht, of daar klinkt het alarm, en ze moeten vertrekken. De heer des huizes verklaart, dat gedurende de weinige oogenblikken, dat de manschappen bij hem waren, dezen geen reden tot klagen hebben gegeven; hieruit besluit de Kommissie, dat van 19 tot 25 Oogst, naar de Belgen toegeven, het gedrag der troepen bewonderenswaardig is geweest. Men moet bekennen, dat de konklusie de præmissen eenigszins overschrijdt. We geven graag toe, dat menig inwoner hetzelfde zou kunnen verklaren als M. Lemaire; we weten, dat het Duitsche leger niet uitsluitend uit boeven bestaat, en dat het officieren en soldaten telt, die de gastvrijheid waardeeren, zelfs in oorlogstijd. Maar, al eer te besluiten, had de Kommissie van Onderzoek verder moeten speuren; ze had aan M. Lemaire b.v. kunnen vragen, of hem niets van uitspattingen der troepen bekend was, en dan had deze verteld, dat in zijn eigen straat verscheiden huizen, o.a. die van zijn kollega's, professoren

Van Gehuchten, Sencie en Van Mosuenck, kort en klein geslagen en in vuilnisbelten herschappen waren. De kasten vernield, de papieren over den grond gestrooid, het linnen uit de kasten gehaald en bevuild, alles besmeurd met volleerde zwijnerij die geen pen durft beschrijven — ziedaar de aanblik van menig huis, waarin de soldaten « van voorbeeldig gedrag » gehuisd hadden. En dit gebeurde reeds den 20ⁿ Augustus.

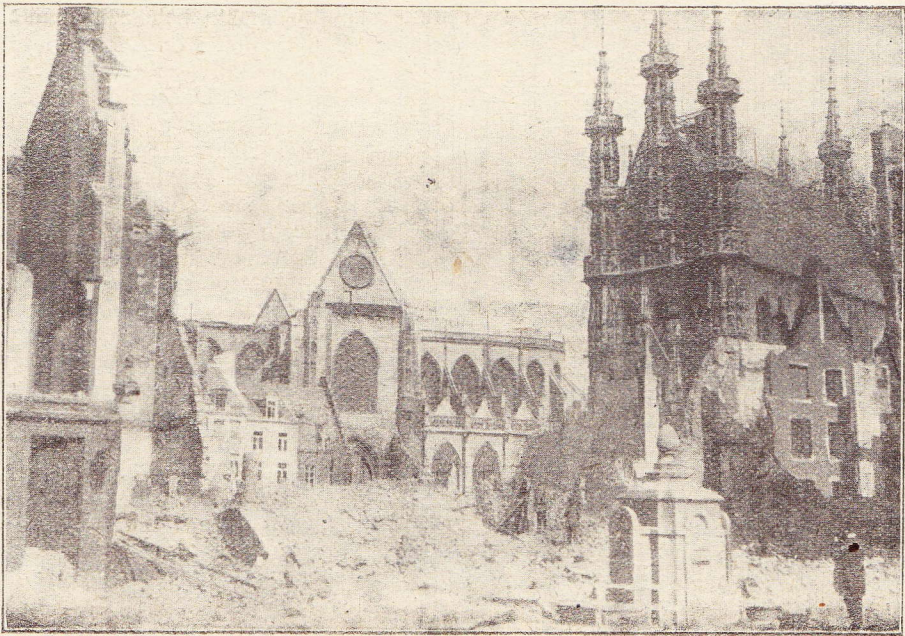
De Kommissie van Onderzoek had ook het geval kunnen aanhalen van dat arm, vijftienjarig meisje, schandelijk mishandeld door die beesten van soldaten, aan borst en beenen door verscheiden bajonetsteken gewond en stervend naar het ziekenhuis gevoerd, op Vrijdag 21 Oogst. »

Maar dit alles is weinig besproken geworden, omdat het overtroffen werd door het eigenlijke drama van Leuven.

We hebben gezien, hoe er bij den eersten uitval van Antwerpen ook gestreden werd aan de vaart Mechelen-Leuven, tot bij Campenhout.

't Was de dag van het drama van Leuven. Wij zullen voor het verhaal het verslag onzer Belgische regeering volgen, dat na nauwkeurig onderzoek opgesteld werd:

« Dinsdag 25 Oogst, van 6 uur 's avonds af, blaast de noodhoorn. Vele versch aangekomen troepen verlaten ijlings de stad en trekken naar 't Noorden, tusschen Leuven en Mechelen, waar de Duitschers slaags zijn met het Belgisch leger. Iets later trekken andere soldaten, ruiters vooral, wanordelijk door sommige straten van de stad, met name over de Dietsche vest. Tevens loopt door de bevolking het gerucht, dat de Franschen in de buurt zijn en de stad naderen. Het blijft evenwel kalm tot 8 uur. Te 7 uur stipt (Belgische tijd), als alle bewoners binnenshuis zijn, want na 8 uur 's avonds is 't ieder burger verboden zich op straat te vertoonen, breekt op verschillende

Leuven: St-Pieterskerk na de verwoesting.

plaatsen der stad het geweervuur uit. Wat is er gaande?

Niemand geeft er zich eerst rekenschap van. De straat behoort aan 't leger, en de burger die zich buiten waagt, waagt zijn leven. Een zekere Jozef Crab, uit de Dietschestraat, gaat uit: een gewerschot velt hem. Een vrouw uit de Blijde-Inkomststraat gluurt even door een ruit: een kogel treft haar ten doode. De soldaten beschieten de gevels, talrijke huizen staan onder machinegeweervuur. De kogels dringen in de benedenhuizen, in de kelders, in de verdiepingen: ze dooden en kwetsen lukraak.

Overigens, het verloop is niet overal eender. In iedere wijk is het weer anders. In de Rij-schoolstraat, bij en in de twee groote kazernen, is 't van 8 uur af tot laat in den nacht een vreeselijke herrie: een dolle hoos van geknetter en geknal, gehuil, gevloek en gebeveel van officieren, dof geram op de deuren, gejammer van gekwetsten en stervenden. En toch, hoe vreemd ook, was dat alles maar... loos gerucht. Want men vindt aldaar noch dooden noch sporen van kogels. Hebben de soldaten, die in de beide kazernen lagen, de omwonenden eenvoudig willen doen schrikken of hebben ze hun willen diets maken, dat ze door de zoogenaamde vrijschutters werden belegerd? Men gist tevergeefs naar de drijfveeren van hun doen.

Spel of ernst, de herrie en 't geschiet hebben overal dezelfde uitwerking: de bewoners nemen de wijk voor 't gevaar. Er zijn menschen die in de Lieve-Vrouwstraat in de Dijle stappen en gaan schuilen onder de riviergewelven die 't Sint-Pieters-hospitaal en de Leistraat schragen: ze blijven daar tot 's morgens, met de beenen in het water. Dertig anderen, uit de Vital Decosterstraat, kruipen in een riool: onder hen is er een kind met een blindedarmontsteking. Het kerk-

hoi stroomt vol vluchtelingen: de grafkelder der familie Keulemans, die open ligt voor een lijk, verschillende grafgebouwen, de begrafenis-kapel, het doodenhuisje dienen als schuilplaats voor verschrikte burgers.

Evenwel, de meesten denken er niet aan hun huis te verlaten. Ze vluchten gauw in hun kelders. Maar niet allen bijtijds. De soldaten dringen al binnen, beschieten en vellen de stakkers die nog geen heenkomen vonden. Aldus krijgt ingenieur André een ernstig schot in de bil: hij is er weken lang doodelijk ziek van. Mevrouw Verleysen is sedert twee dagen bevallen. Ze ligt boven en haar man wil haar naar den kelder dragen. Op den overloop treft haar een kogel en ze bezwijkt in zijn armen. De kogels blijven fluiten, hij geeft het lijk op en verschuilt zich in den kelder. 's Anderendaags morgens nemen de soldaten hem gevangen en leiden hem weg, zonder hem toe te laten zijn arme echtgenoot de laatste eer te bewijzen. Door zijn vertrek wordt, behalve het pasgeborene, een dochttertje van twee jaar aan zijn lot overgelaten. Buren, die het opnamen, vonden het geknield bij 't lijk van zijn moeder. De lieden, die 't lijk weggenomen hebben, bevonden dat het hoofd verbrijzeld was en het huis leeggeplunderd.

Ziehier een ander feit. Op Dinsdag namiddag nemen vier officieren hun intrek in een villa buiten de poorten van Leuven. Ze avondmalen om 8 uur, met mijnheer en mevrouw, als opeens buiten het geweervuur uitbarst. Terwijl mijnheer naar boven holt, om zijn kinderen, 10 tot 4 jaar oud, naar den kelder te brengen, ijlen de officieren de deur uit. Een van hen doet of hij gewond is, komt weer binnen en beschuldigt de huisbewoners van te hebben geschoten. Dadelijk daarop komt er een andere, houdt zijn pistool onder den neus van mevrouw en zegt haar den kogel aan.

Mevrouw verzoekt, dat men 't huis zou doorzoeken; men geeft toe en vindt niets. Ondertuschen komen de kinderen alleen van boven en zeggen, dat de Duitsche soldaten ze naar hun moeder sturen. Mevrouw wil gaan zien waar haar man blijft. Men laat haar daartoe den tijd niet en zet haar buiten met haar half-gekleede kleintjes. In het Duitsche kamp, dichtbij, wordt ze den heelen nacht vastgehouden; met haar gezinnetje is ze getuige van de plundering en den brand van haar huis. Om 5 uur 's morgens verschijnt ze voor een soort krijgsraad; ze wordt in vrijheid gesteld, maar met bevel zich naar een bepaalde plaats te begeven. Mevrouw verkreeg eerst zekerheid omtrent het lot van haar gemaal, toen het puin van haar woning werd doorzocht: daar ontdekte men hem, geheel verkoold. De arme man werd waarschijnlijk vermoord, toen hij de trap opliep om zijn kinderen te redden.

De lieden, die hun kelder konden bereiken, bleven daar niet lang veilig. Ze werden er weldra nagezet door de vlammen. Want het groote brandspel gaat beginnen. Soms worden ze er in gekooid van buitenaf: dit overkwam o.a. M. Lennertz, bouwkundige, leider van het tekenwerk aan de hoogeschool, woonachtig in een groot heerenhuis aan de Tiensche vest. Vader, moeder, kinderen, een 84-jarige grootmoeder, met zijn achten te zamen, hadden gemeend in de kelders veilig te wezen. Van 't gevaar bewust, loopt de vader weer naar boven en naar de voordeur, en smeekt den officier voor de zijnen om erbarmen. Tot eenig antwoord krijgt hij een kogel, die hem velt. Zes dagen lang ligt zijn lijk onbegraven onder een boompje op de vest.

Doch niets overtreft in koelbloedige, planmatige wreedheid wat er op den Tienschen steenweg gebeurt. 't Is avond, omstreeks halfnegen; een officier met twee soldaten daalt een kelder in: hij vindt daar de familie Maky, vader, moeder en tien kinderen, voltallig bijengepakt in een hoek. Hij geeft bevel den vader neer te schiet-

ten en maakt hem zelf af met een revolverschot. Dan komt de oudste zoon aan de beurt; als de soldaat vuurt, zakt hij ineen en blijft bewegingloos liggen. Daarna de tweede zoon: hij wordt tegen den muur geplaatst en krijgt een kogel in de zij. Daarop bevel om de oudste dochter te dooden; de soldaat, menschlievend, weigert. Nadat de moeder en de kleintjes het bloedwerk met ontzetting hebben aanschouwd, moeten ze er uit; de moeder wil het lijk van haar man een laatste maal aanroeren, maar de officier schudt haar dooreen. Vervolgens wordt het huis in brand gestoken, en twee dagen later, 27 Oogst, trekt het gansche gezin in ballingschap naar Duitschland: daar zal het zes weken blijven.

De woorden ontbreken om dergelijke gruwelen te geeselen. De geschiedenis zal ze oordeelen, hard en onverbiddelijk. Misschien zal ze een verschooning vinden voor de soldaten, die slechts gehoorzamen aan hun oversten of die zich zelfs een enkelen keer in schoonen heldenmoed tegen het gebod verzetten; maar niets zal in haar oogen de misdaad verzachten van dien officier zonder hart. Zeer vaak zullen we in den loop van ons verslag tot de slotsom komen, dat de officieren streng dienen geoordeeld om hun bedachte, berekende wreedheid. De brandstichtingen geven daar alweer reden toe.

Er zijn verschillende manieren geweest om brand te stichten. Ik noem er enkele. In een huis

aan de Tiensche vest steekt een soldaat een brandenden lucifer aan de gordijnen van een slaapkamer, en gaat dan beneden naar 't salon, waar hij 't vuur aanmaakt met een vlammanden stroobos. In een ander huis, aan dezelfde vest, gooijen voorbijtuffende soldaten vuurpijlen in de keldervertrekken: ze springen open en een haard ontstaat « terwijl er stukjes lood op uw handen vallen », zooals iemand uit ervaring zei.

In verschillende huizen aan de Diestsche vest trekken de soldaten van boven naar beneden, slaan voor de pret alles stuk, besprenkelen meubels, gordijnen en vloer met een ontvlambaar vocht en stichten dan de noodlottige vonk.

Dicht bij die zelfde vest, naast de gebouwen van den buurtspoorweg, komen twee, drie kastwagens met manschappen aanzetten. Op bevel wordt de deur van een der woningen ingebeukt, uit een kast wordt een bal gehaald en 't huis in gegoooid: er ontstaat een hevige ontploffing, dan zwarte rook, dan vlammen. Het vuur deelt zich mee aan 't heele stel gebouwen. Op de Volksplaats is 't een officier, klein van gestalte, ietwat grijs, met een band om het hoofd, die de werkzaamheden leidt: hij schreeuwt een bevel en er wordt een salvo afgevuurd op een aangewezen huis. Waaruit de projektielen zijn samengesteld, weet ik niet. Maar het vuur pakt niet dadelijk, het smeult, schijnt uit te gaan, schiet eindelijk op. In 't Para-magazijn, in de Stationstraat, mislukt een eerste poging; men moet herbeginnen: men slingert een balletje door de gebroken spiegelruit, en ditmaal ontstaat de brand en grijpt snel verder. Gelijk men ziet, is de kunst ingewikkeld en afgewisseld. Petroleum, naphtha, nitrocellulose, brandbommen schijnen een groote rol te hebben gespeeld. Al de vondsten der moderne vuurwerkkunde komen er bij te pas. Het werk lij't bestuurd en volbracht door mannen van het vak. De brandstichtersbrigade bestaat uit verscheiden ploegen en verricht haar treurige taak op verschillende plaatsen tegelijk. Een ploeg houdt stil voor het eerste huis 't beste. Vlug beukt ze deuren en ramen in en begint met den boel te plunderen. Meestal stapelt ze midden in de voorkamer de houten meubelen op en maakt daar een brandstapel van. Dezelfde verrichting wordt stelselmäßig alle drie, vier huizen herhaald, dan rechts dan links. De vlammen rijzen vinden en vereenen zich over de tusschengebouwen of dwars over de straat heen. Het vuur kronkelt langs de kornissen of jaagt brandlonten op. En weldra is alles één laaiende gloed.

Wat gewordt er inmiddels van de ongelukkigen in de kelders? Dat hangt af van de luim der bevelvoerders en van de menschlievendheid der soldaten. Soms doorzoekt men 't huis, eer men het in brand steekt, en haalt de bewoners uit hun schuilhoek. Die worden dan naar een of andere verzamelpplaats in de stad gestuurd. Dikwijls worden de mannen van de vrouwen gescheiden. Maar de sorteerij gebeurt slordig. Men ontmoet scharen vrouwen met eenige mannen en andere scharen met veel mannen en een handvol vrouwen. Soms lijken de beide kunnen even goed tegenwoordig. Dergelijke groepen staan, op de Groote Markt, op de Volksplaats, in de Station-

straat, achter het koor van de Sint-Pieterskerk, of elders. Ze worden overal streng bewaakt. Voor bijna allen is de nacht afgrijselijk geweest. Pikken we er, als voorbeeld, één groep uit.

De groep bestaat hoofdzakelijk uit vrouwen. Er zijn echter enkele mannen bij. Er is ook een jonge moeder bij met een kind in de wieg. Er is geen melk voor het stumpertje, maar de soldaten zijn goedgehartig: ze bieden uit spot jenever aan. Voor ieder persoon staat een wacht, die de hand houdt aan 't dubbel gebod: de armen in de lucht en zwijgen! Onderwijl branden de huizen, en men ziet, gedwongen, het prachtvertoon aan. Wendt iemand de blikken af, kolfslagen roepen hem tot de orde terug. Een brave vrouw valt in zwijm, haar buurman bukt zich om haar te helpen; de schildwacht mept hem met den kolf in den nek. Haar twee jonge dochters probeeren haar op te richten: de eene haalt een reukflesch uit den zak en laat haar snuiven, maar een beest rukt haar de flesch uit de hand en verbrijzelt ze, boosaardig grinnikend, onder zijn hak. Ieder oogenblik zegt men tot de mannen: neemt afscheid van uw vrouwen, maakt uw testament, ge krijgt zoo meteen den kogel. Deze komedie wordt in den loop van den nacht 7 tot 8 maal herhaald. Op een gegeven oogenblik springt een officier, zat of zot, erger dan een duivel, in een vlaag van heusche of geveinsde gramschap, op een gevan-

gene en wil hem neersabelen. Een andere officier merkt het en bliksemsnel slaat hij met een krachtigen revolverkolfslag den sabel van zijn kollega neer; hij beveelt dezen heen te gaan. Even later hoort men 't eigenaardig geluid van 't laden van een machinegeweer. Een der gevangenen roept: « Legt u plat op den buik! » Allen gehoorzamen, en daar fluiten de kogels over de hoofden heen. De schildwachten hebben maar juist den tijd om zich te bergen. Een paard komt neertuimelen, voor de voeten der burgers. Daar rijdt een auto voorbij met draagbaren. Als de berries weerkeren, zeggen de soldaten tot de menschen: « Ziet daar, uw slachtoffers! »

Tusschen 10 en 11 uur gilt er een gorgelfluitje en men begint te schieten; dan, opnieuw gefluit en opnieuw geschiet; en zoo om beurten verscheiden keeren achtereen. En bij iedere schietpartij schreeuwen de soldaten hun gevangenen toe: « Ziet ge wel, men schiet nog op ons! »

Te half-twee, in den morgen, wordt de schaar naar de Sint-Martenskazerne geleid, « om gefusilleerd te worden », heet het. De vlammen versperren den doorgang. Men keert terug en gaat naar de Groote Markt. Hier zegt men alweer tot de mannen: « Neemt afscheid van uw vrouw en kinderen. » Dezen worden naar 't politiebureau gedreven. De mannen worden voor 't gaânpad op een rij geplaatst. Men bespot en beschimpt ze. Dan klinkt er een bevel, en uit de Brusselschestraat komt er een optocht van 6 of 7 berries. Op elke berrie ligt er een soldaat languit onder een deken die reikt tot de kin. De eerste gekwetste maakt dreigende gebaren en balt de vuist naar de gevangenen. De stoet trekt de Stationstraat in en, zoohaast hij uit de oogen is, worden al de burgers opgesloten in de wacht. Daar blijven ze tot 's ochtends half-zes. Dan stelt men ze groepsgewijs op vrije voeten en schikt in dezelfde groep alle lieden die naar eenzelfde stadswijk wenschen terug te keeren.

« Onze groep », zei me een getuige, ging naar de Vaartstraat. Tot geleide kregen wij twee dronken soldaten mee. De weg is kort maar beangstigend. De huizen branden, we zien de spiegelruit van een juweelenwinkel stukslaan. Ieder oogenblik hooren we schieten. Zwervende soldaten leggen op ons aan. Ik vraag aan een van onze soldaten, of we ooit ter bestemming zullen komen. Hij antwoordt: « Das Kommando ist heilig. » Inderdaad, we staan ongedeerd voor de deur van 't huis waarin we dachten te schuilen. We treden binnen. Amper is de deur weer dicht, of we hooren een man en een vrouw roepen: « We hebben niets gedaan! » Daarop volgen twee knallen... »

Deze geschiedenis past met lichte wijzigingen op bijna al de Leuvenaars, die uit hun huis zijn gejaagd eer er brand werd gesticht. Men zou in herhalingen vallen indien men de avonturen van iedere groep een voor een verhaalde. Het Duitse leger heeft beginselen, werkregels, tucht, en handelt eender in eendere omstandigheden.

Maar er zijn inwoners, die het geluk niet hadden uit hun kelders te worden gedreven. Men heeft hun huis in brand gestoken, zonder er naar te talen of het ontruimd was. In niet weinig ge-

vallen zijn de bewoners, 't zij dat hun de pas was afgesneden, 't zij dat vrees ze vastkluisterde, ter plaatse verkoold.

In een kelder, in de Dietschestraat, heeft men vijf tot op 't gebeente verkoolden lijken ontdekt: vader Respen, moeder Respen, de twee dochters Respen, oud 11 en 17 jaar, en de kleine Lafili, oud 14 jaar. De houding der lichamen doet vermoeden, dat de ongelukkigen, toen ze den dood aan 't werk zagen, hun laatste stonden door onderling liefdebetoon hebben willen verzoeten en elkaar tot het eind hebben omvat gehouden, in een laatste omhelzing.

Op de Oude Markt, bij de Hoogeschoolboekery, zijn vader, moeder en zoon Symons in hun kelder gestikt. Let wel dat ze bijtijds hebben willen vluchten, maar de soldaten hebben ze in den brand teruggedreven.

Aan den Tienschen steenweg is het echtpaar Terclavers, 74 en 73 jaar oud, gestikt, en ook hun schoonkinderen, de drie Van de Broeck's, te zamen vijf personen. Tweemaal hebben de ongelukkigen de soldaten toegeroepen: « We smeeën u, laat ons er uit! » Men heeft hun geantwoord: « Nein! » En als ze, den dood nabij, tóch wilden ontsnappen, heeft men ze met de bajonet terug in den kelder geworpen.

Elders, ook in een kelder, speelt zich een huiveringwekkend tooneel af. Vijf verscholenen, een oude man, zijn dochter en zijn schoonzoon, twee kinderen van 9 en 7 jaar, worstelen met den dood. Het huis brandt boven hun hoofd. Het gewelf en de richels worden heet. De lucht gloeit als een oven. Het plafond dreigt vuur te vatten. Den heelen nacht besproeit men het met een ton bier. De rook wurgt ieders keel. De twee kinderen lig-

gen op den vloer. De ouders houden ze voor gestorven. Samen met den oude kruipen ze naar 't kelderraampje en happen naar iederen verkrijgbaren luchtteug. Ze zitten in die hel tot Donderdags morgens. De 71-jarige grijsaard heeft de vergiftiging niet overleefd. De overige gezinsleden zijn gelukkig gered. (1)

(1) Deze handelwijze strookt met de bedreigingen aangeplakt op de muren van een gemeente bij Lue:

«Gemeente Chokier. — Aan de inwoners. — Ik heb van de Duitsche legeroverheid nieuwe verordeningen ontvangen. Het is streng verboden: 1° Na 8 uur 's avonds op straat te komen (Belgische tijd); 2° Met meer dan drie personen samen te scholen; 3° Op den spoorweg te loopen; 4° Den spoorweg te beschadigen, de troepen aan te vallen of te beschimpen. — De soldaten hebben bevel te schieten op al wie deze verordeningen niet nakomt. De verkoop van sterke dranken is streng verboden. De café's en restaurants moeten 's avonds om 8 uur dicht wezen. In die gelegenheden mag men alleen bier, melk, koffie, thee, water en 'imonade verkopen. De huizen zullen doorzocht worden. Zoo men wapens vindt, zal het huis met zijn bewoners verbrand worden. Wie tracht te ontsnappen, wordt neergeschoten. Er mag den soldaten niets worden afgeleverd zonder een briefje van den kommandant. — Chokier, 20 Augustus 1914. — De Burgemeester.»

Dergelijke feiten zou men graag op rekening willen schrijven van ontoerekenbare soldaten, radeloos-angstig of stomdronken. Dit is, helaas, onmogelijk. In elk der beide laatst vermelde gevallen was 't een officier die de brandstichting leidde: 't zijn dus de oversten die moeten worden aangeklaagd. Men kan te hunnen opzichte niet te streng zijn. Geen enkel oogenblik hebben ze eenige menschlievendheid of moed betoond. Geen van beiden heeft willen onderzoeken of de huizen, die ze aanstaken, reeds ontruimd waren. Iemand dien men had losgelaten, en die voor de anderen in de weer was, vroeg zelfs aan een van hen, of hij wel zeker was, dat er niemand meer zat in het blok gebouwen dat begon te branden. Hij gaf ten antwoord: «Ja... Overigens, zijn er nog in, laat ze er blijven; men heeft op onze troepen geschoten.» — «Onmogelijk», weervoer de ondervrager. — «'t Is zeker», hield de officier vol, «vrouwen hebben het gezegd. Als ge twijfelt, kom dan mee, ze zullen u 't zelfde verklaren.» Die vrouwen zaten opgesloten in een lokaal, niet ver vandaar. Men gaat tot hen. Men ondervraagt ze. Allen loochenen zoo iets te hebben gezegd; ze zweren, dat er nooit een geweer in hun huis is geweest... Wat doet de officier? Hij keert zich om en gaat weer zijn post innemen, aan 't hoofd van zijn mannen. Met koele onverschilligheid rolt hij sigaretjes, terwijl hij den brand aanschouwt waarin menschenlijke wezens stuiptrekken in den dood.

Nooit zal men alles te weten komen van de drama's, die zich in den nacht van 25 Oogst, in de Leuvense kelders, hebben afgespeeld. Ik vermeld er één tot slot. Het speelt in de Stationstraat, niet ver van 't station, in 't huis van den heer J. Thoreau, een jong leeraar. Zijn vrouw is daags tevoren van een eersteling bevallen. Behalve de ouders en 't kleintje, zijn er de schoonouders, de baker en de meid, in 't geheel 7 personen, die de wijk hebben genomen in een ondergronds hok, achter in 't huis. De brand woedt rond en boven hen. Onmogelijk zich te verroeren. De woning stort in: De uitgangen zijn versperd. Gelukkig weerstaat het gewelf. Doch de rook dringt in die soort spelonk, het water stroomt er in, want de hitte heeft de leidingpijpen doen smelten. Het bed der jonge moeder is doornat. Men voedt zich met een kilo rauwe rijst, een korst brood, eenige klontjes suiker en wat wijn, die men uit voorzorg heeft meegenomen of die men uit de puinen heeft samengescharreld. De kleine wordt gelaafd met regenwater; met regenwater ook wordt de jonge moeder behandeld. Dat leventje duurt zoo vijf dagen lang. De goede lieden, de kleine vooral, waren ten doode opgeschreven: door een wonder zijn ze echter gered.

Naast de personen, die in hun kelderwoningen het gelukkig of ongelukkig einde van hun toestand hebben verbeid, zijn er die welke tijdig konden ontsnappen. Hun lot is zeer verschillend geweest. De eenen, dat waren de wijsten, kruipen achter in hun tuin en bergen zich gelijk ze kunnen: daar loeren ze op den dageraad en een oogenblik van kalmte, om een veiliger schuiloord te gaan opzoeken. Anderen loopen op goed geluk de straat op: de soldaten schieten op hen. De

niet getroffen en worden gevangen genomen. Die gevangenen worden verschillend behandeld.

Het akeligste wat we ten deze weten, overkwam een achtbaar gezin, aan den Tienschen steenweg, het gezin Michotte met name. De vader ligt op sterven. Het is een eerbiedwaardig ouderling van 83 jaar, die zijn gansch leven heeft besteed aan de vereering en de bevordering der kunst. Hij heeft het Jubel-Museum van Brussel verrijkt met een merkwaardige verzameling Japansche kunst, zooals er maar weinige in Europa zijn. Hij heeft Wagner geldelijk gesteund, toen zijn genie nog miskend was in Duitschland. Hij heeft boeiende, muziekkundige opstellen geschreven over Rossini en Gevaert, met wie hij bevriend was. Zijn twee zonen, de heeren Paul en Albert Michotte, zijn hoogleeraars te Leuven, de eene in de aardrijkskunde, de andere in de proefondervindelijke zielkunde. Ze hebben lang in Duitschland gestudeerd, en de tweede was vriend van Kulpe, professor in de proefondervindelijke zielkunde te Würzburg. Al de leden van 't gezin spraken het Duitsch haast zoo vlot als hun moedertaal. Zoo er één gezin moest ontzien worden,

dan was het dit. Het werd op de allergemeenste wijze bejegend. Hoewel het verhaal ten slotte wat vooruitloopt op den dag van 26 Oogst, vertel ik het hier, omdat het betrekking heeft op een toestand geschapen in den nacht van 25 op 26 Oogst.

Den 25ⁿ Augustus, omstreeks 2 uur 's namiddags, komt een aanvoerder van een machinegeweerafdeeling bij 't gezin zijn intrek nemen. De man is geen oorlogsgod. Hij acht zijn post gevaarlijk. Hij hecht aan zijn leven en zijn gezin, en steekt dat niet weg. Om 6 uur blaast men alarm. Boodschappers komen hem spreken: er schijnt haast bij te zijn, want hij neemt gauw wat mondvoorraad mee en scheidt met de woorden: « Gott schütze Sie, jetzt geht's los! » Wat beduidt dat gezegde? Is 't de natuurkreet van een man, die een gevaar tegemoet loopt, dat hij 't liefst wou vermijden, maar onvermijdelijk weet? Of is 't een zinspeling op wat te Leuven gebeuren gaat? 't Is moeilijk uit te maken.

Om 8 uur 's avonds, na het maal, barst het geweervuur los, de kogels hagelen op 't huis. Gelukkig wordt het venster van de kamer, waar mevrouw zich met den stervende ophoudt, het eenige verlichte, gespaard. De nacht gaat voorbij met afwisselende avonturen, en in de vroege gaat Albert Michotte buiten, om een soldaat te vragen wat er gaande is. De soldaat grijpt hem mee en voegt hem bij een groep burgerlijke gevangenen, die een eindweegs verder onder bewaking staan. De moeder, vergezeld van een ziekenzuster, gaat den officier opzoeken en vraagt haar zoon terug. De officier komt, doorzoekt het huis, vindt den vader te bed en ontdekt niets verdachts. Dientengevolge laat hij den zoon los en schrijft op de deur (zonder onderteekening) dat het huis moet gespaard blijven.

Te 8 uur 's morgens komt er een nieuwe bende soldaten. Ze schieten in de vensters. Wegens dien nieuwen aanval, wordt de zieke naar den kelder gedragen. Ondertusschen beuken de kerels de deur in en stichten brand in het huis. Ze dalen op hun beurt naar den kelder, zeker om hem te plunderen, en... vinden er den zieltogende, omringd door zijn gezin. Dat kalmeert ze eenigszins: ze helpen hem boven brengen en wegdragen naar een school aan den overkant der straat. Daar het huis brandt, wil de moeder er in terugkeeren, om haar papieren te redden. De officier verzet zich. Zij smeekt op haar knieën. Hij is zoo onbeschaamd haar te zeggen, dat hij haar in die houding zeer knap vindt. Iets later spreekt ze een soldaat aan, en vraagt hem of hij 1.000 frank wil verdienen. Hij neemt aan en, samen met hem, gaat ze haar huis binnen, redt haar schat en betaalt het afgesproken loon.

Wat haar zonen betreft, die doet men als gijzelaars voor een bataljon marcheeren, dat op Leuven aantrekt. Andere burgers worden hun toegevoegd: daaronder een huisdokter, een hoogleeraar, die 's anderendaags, tijdens den gemeenen uittocht der bevolking, van zijn portefeuille zal worden beroofd. Onderweg splitst de kolonne zich in twee groepen. De eene, waartoe de dokter behoort, gaat naar 't station. De andere gijzelaars krijgen bevel het bataljon tot He-

rent te brengen. Op hun marsch zien deze de soldaten twee huizen in brand steken. Af en toe knallen er gewerschoten achteraan, en de majoor tiert woedend: « Das sind die Zivilisten! » Te Herent zet het bataljon zijn weg voort, en de gijzelaars worden teruggeleid naar Leuven, alwaar ze op vrije voeten worden gesteld. 's Anderendaags, 27 Oogst, te half-drie uur in den namiddag, ontslaapt in de kelders van 't Sint-Thomashospitaal de grijsaard, wien men zoo bot zijn kinderen heeft ontrukkt, doch niet zonder den laatsten troost zijn beide zonen vóór zijn sterven weer te zien.

De Leuvenaars dienen te vernemen, waarom men hun stad vernielt. Toen ze de eerste schoten hoorden, verbeeldten zich allen, dat de Belgen of hun Bondgenooten den vijand opeens in den rug vielen. De brandgloed heeft ze spoedig anders geleerd: de namen Visé en Aarschot, de bedreigingen der plakbrieven rijzen voor hun geheugen, zij raden dadelijk het fijne van 't wildemanswerk der Duitschers. Om dat gevoelen te verdrijven en hun waarheid zelfs over den geest hunner slachtoffers te doen heerschen, zetten de Duitschers een vertooning op touw, waarin Mgr. Coenraets de hoofdrol moet spelen.

Bij 't eerste gewervuur is Mgr. Coenraets gijzelaar ten stadhuije. Hij heeft dus niets gezien: van den oorsprong en den aard der gebeurtenissen, weet hij alleen wat de Duitsche officieren hem vertellen. Die komen hem melden, dat er een

samenzwering bestaat tegen het Duitsche leger, en dat men de strengste maatregelen gaat nemen om die te snuiken: de gijzelaars zullen worden opgehangen, de stad verbrand en platgeschoten, en daarna zal men 20 miljoen mark (sic) oorlogsschatting heffen. Ondertusschen wordt Mgr. Coenraets met pater Parijs O.P. door de straten gesleurd.

Op alle kruispunten moeten ze in 't Fransch en in 't Vlaamsch een bekendmaking aflezen, waarbij ze de bevolking tot kalmte aanzetten en mededeelen, dat zij, de gijzelaars, zullen worden omgebracht, indien er nog één schot wordt gelost. De onder-rector is een man van 62 jaar, sterk van gestel, maar vóór zijn tijd ondermijnd door overdag werken. De vermoeienis der karwei en de hevigheid der ontroering hebben hem gebroken. Hij is op. Men leidt hem terug naar 't stadhuis, om hem even te laten rusten. Des anderendaags, 's morgens, moet hij opnieuw aan den gang. Alweer sjuwt men met hem door de stad en dwingt hem vijf uur lang om hetzelfde om te roepen als den nacht te voren. Rook en stof vullen zijn keel. Hij heeft geen stem meer. Men weigert hem een glas water.

Twintig soldaten omringen hem dreigend en twee officieren houden hem den revolver op de borst gericht. Ieder oogeblik hoort hij schieten. Men zegt hem, men overtuigt hem haast, dat het burgers zijn. Hij heeft voor zijn leven. Nochtans, behalve de officieren en soldaten van zijn geleide, bemerkt hij om zich heen slechts mannen, vrouwen en kinderen die de armen opsteken, schreien en zweren dat zij alles zullen doen om zijn leven te redden. Nergens heeft hij een burger zien schieten. Deze tooneelen hebben geduurd tot 3 uur 's namiddags. Dan laat men hem los, en des anderendaags, als de gansche bevolking bevel krijgt de stad te verlaten, gaat hij naar 't station, waar men hem in een militairen trein voor Aken stopt. Van uit Aken bereikt hij Holland, waar hij de gast was van D' Poels.

Niets treurigers, niets gemeeners dan die komedie met omroepingen, die van de slachtoffers schuldigen maken, en van de moordenaars vreedzame zelfverdedigers! Overigens, voor wie wordt ze opgevoerd? Voor de inwoners van Leuven? Ongetwijfeld. Het komt er op aan hun, eer ze uit zichzelf tot een vaste overtuiging zijn gekomen, diets te maken, dat burgers op Duitsche soldaten hebben geschoten, en onvoorzichtige verklaringen uit te lokken, waarmee men daarna de beschaafde wereld zal bewerken. In dit opzicht heeft de vertooning niet veel bijval gehad. Weinig Leuvenaars zijn er ingeloopt, misschien geen enkele. Men heeft nochtans alles beproefd om ze op 't dwaalspoor te brengen. De omroepers worden behendig gekozen, ze roepen om, eerlijk en te goeder trouw; men heeft hun met zooveel gezegd, dat de burgers hebben geschoten, het zoo vaak herhaald, dat de woorden op hun geest hebben ingewerkt en in hun bewustzijn een begin van beaming hebben gewekt; ze roepen om met des te meer ontroering naarmate ze hun leven meer onmiddellijk bedreigd achten. Instinctief is het volk geneigd ze te gelooven. Er is meer.

Hoe de Duitschers hun « Kultur » hooghouden.
(Uit « Mucha »).

Onder de oogen der menigte schiet men menschen dood, die men beweert met de wapens in de hand te hebben betrappt. Men sticht brand en plundert, altoos om dezelfde reden: de burgers hebben geschoten!

Tot nu toe hebben de Duitschers, anders glad genoeg om pijlen te maken van alle hout, rot zoowel als groen, zich op geen getuigenissen van dien aard kunnen beroepen. De verklaringen welke gewetenlooze ijveraars, meer bedacht op 't belang van hun land dan op dat der waarheid, aan Mgr. Coenraets en pater Parijs hebben toegeschreven, zijn door de betrokkenen terstond ge'ogenstraft.

Doch heeft de vertooning op de Leuvensche bevolking niet de verwachte uitwerking gehad, bij de Deutsche soldaten sloeg ze des te beter in, en dat was voor de aanstichters allicht het voornaamste oogmerk.

Ongetwijfeld weten veel soldaten, die op Dinsdag 25 Oogst, te 8 uur 's avonds, aan 't geweer-vuur deelnemen, en de aanvoerders vooral, maar al te goed welke ongerechtigheid men hen doet bedrijven. Doch de anderen, die tot dien dienst niet werden opgeroepen, zij die later zijn aangekomen, gedurende den nacht en de volgende dagen, die hebben a'leen de « ambtelijke waarheid » gekend. Die stonden ineens in een brandende stad, voor terechtstellingen van de burgerlijke bevolking, voor de stelselmatige plundering der woningen. Voor hen geeft het omroepingsvertoon een zin aan het gebeuren en een reden om met gerust geweten aan de verwoesting der stad mede te werken. Aldus hebben vele Deutsche soldaten, onbekwaam om waarheid van bedrog te onderscheiden, misleid door een slim vertoon, waarvan de sporen in de Leuvensche voorvallen

telkens aan den dag treden, te goeder trouw aan de schuld der burgers geloofd en hun geloof in hun eigen land kunnen verbreiden.

DE DAG VAN WOENSDAG 26 OOGST 1914.

Op 26 Oogst wordt de brandstichting nog planmatiger voortgezet. Het schieten der soldaten is echter minder, ofschoon er tusschen 12 en 3 uur nog een opleving was. Op dat oogenblik loopen wilde patroeljen, blijkbaar op bevel, door de meest afgelegen wijken der stad, vuren links, vuren rechts, voor zich uit, op de menschen, in de vensters, in de kelderramen. Vast staat, dat het er aldus op acht verschillende plaatsen toeging: deurwaarder Heerenaer, juffr. Goemans, vader Laboubée met dochter, gebroeders Crab, Jan-Baptist en Armée. anderen nog, kwamen daardoor aan hun dood.

Hoewel de Duitschers reeds 's nachts de burgers nazetten en vele gevangenen maakten, van welke sommige op 't Stationsplein den kogel kregen, is het vooral op 26 Augustus, dat ze dit gedeelte van hun program afwerken. 't Wordt een echte klopjacht. Men rukt de menschen uit huis, schopt ze buiten, drijft ze op met kolfslagen en bajonetsteken. Vaak doet een binnendringende de moeite een schot te lossen en te roepen: « Man hat geschossen! »

Als men aldus 100, 150 gevangenen bijeen heeft, omsingelen de oprijvers de groep en velen 't geweer. Rauwe kelen roepen: « Hände hoch! » en met opgestoken armen, gelijk boeven, beweegt zich de stoet door de verpuinde en brandende straten. Vaak worden onderweg de vrouwen van de mannen gescheiden: men stuurt ze naar huis of maakt er afzonderlijke bosjes van. Een van die bosjes wordt wandelend geleid langs de Tiensche vest, langs den Tienschen steenweg,

De Doornenkroon. — Vader, vergeef het hun.
(Plaat van L. De Leeuw in « De Roskam ».)